

Partycypacja i reprezentacja. Głos młodych Europejczyków w kształtowaniu demokracji

Participation and Representation: The Voice of Young Europeans in Shaping Democracy

Wit Hubert*

Mikołaj Cześnik**

Abstrakt

Artykuł analizuje postawy i oczekiwania młodych Europejczyków wobec systemu demokratycznego w kontekście spadku zaufania do instytucji politycznych. Celem rozważań jest identyfikacja przyczyn obserwowanego krytycyzmu oraz sprawdzenie, w jakim stopniu rozwiązania proponowane przez młodzież (rekomendacje dla decydentów politycznych i sektora edukacji) koncentrują się na pogłębieniu partycypacji i zwiększeniu przejrzystości procesów decyzyjnych. Artykuł przedstawia wyniki warsztatów Youth Democracy Labs zorganizowanych w ramach projektu ActEU („Towards a new era of representative democracy: Activating European citizens’ trust in times of crises and polarisation”), które służyły zbadaniu nastawienia

Abstract

The article analyses the attitudes and expectations of young Europeans towards the democratic system in the context of declining trust in political institutions. The aim of the discussion is to identify the reasons for the observed criticism and to examine the extent to which the solutions proposed by young people (recommendations for policy-makers and the education sector) focus on deepening participation and increasing the transparency of decision-making processes. The article presents the results of the Youth Democracy Labs workshops organised as part of the ActEU project (“Towards a new era of representative democracy: Activating European citizens’ trust in times of crises and polarisation”), which served to examine the attitudes of young Europeans towards

* Uniwersytet SWPS; <https://orcid.org/0000-0001-5359-2503>; whubert@swps.edu.pl

** Uniwersytet SWPS; <https://orcid.org/0000-0003-0246-1321>; mczesnik@swps.edu.pl
Projekt ActEU otrzymał dofinansowanie z programu badań i innowacji Unii Europejskiej „Horyzont Europa” na podstawie umowy grantowej nr 101094190.

młodych Europejczyków do systemu demokratycznego oraz opracowaniu wspomnianych rekomendacji. Na podstawie 17 warsztatów przeprowadzonych w 10 krajach Unii Europejskiej, m.in. w Polsce, określono główne obszary, w których należy dokonać zmian. Wyniki wskazują, że młodzi Europejczycy, chociaż krytyczni wobec instytucji, nadal są przywiązani do wartości demokratycznych, a ponadto gotowi do aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym, ale pod warunkiem stworzenia sprzyjających temu mechanizmów. Analiza rekomendacji pozwala dostrzec również lokalną specyfikę kontekstu, np. silnie w Polsce akcentowaną potrzebę edukacji obywatelskiej czy rozwoju narzędzi cyfrowych ułatwiających partycypację obywatelską.

Słowa kluczowe: młodzież, demokracja, partycypacja obywatelska, reprezentacja polityczna, edukacja obywatelska, ActEU, Youth Democracy Labs

the democratic system and to develop the aforementioned recommendations. Based on 17 workshops conducted in 10 European Union countries, including Poland, the main areas in which changes should be made were identified. The results indicate that young Europeans, although critical of institutions, remain committed to democratic values and willing to participate actively in public life, provided that mechanisms conducive to this are created. An analysis of the recommendations also reveals the specific local context, e.g. the strongly emphasised need in Poland for civic education and the development of digital tools to facilitate civic participation.

Keywords: youth, democracy, civic participation, political representation, civic education, ActEU, Youth Democracy Labs

Wprowadzenie

Współczesne demokracje europejskie stoją w obliczu złożonych wyzwań, takich jak spadek zaufania do instytucji politycznych, rosnąca polaryzacja społeczna oraz poczucie niedostatecznej reprezentacji obywateli w życiu politycznym. W tym kontekście realizatorzy projektu ActEU („Towards a new era of representative democracy: Activating European citizens’ trust in times of crises and polarization”) postawili sobie za cel zbadanie owych zjawisk. Założeniem przedsięwzięcia było przekonanie, że wkład obywateli wzbogaca badania naukowe i jest niezbędny do tworzenia praktycznych, społecznie użytecznych narzędzi zaradczych. Niniejszy artykuł ma zaś na celu analizę, jak mechanizmy kryzysu demokracji wpływają na stosunek młodych ludzi do instytucji, a także zidentyfikowanie najważniejszych postulatów pokolenia Z, których spełnienie wzmocniłoby legitymizację demokracji i zwiększyło partycypację obywatelską.

W opracowaniu odnosimy się do kilku pytań badawczych. Po pierwsze, chcielibyśmy się przyjrzeć temu, jakie są główne obszary krytyki funkcjonowania demokracji przedstawicielskiej przez młodych Europejczyków. Po drugie, pragniemy zapytać, jakie proponują oni konkretne działania (polityczne i edukacyjne), aby zwiększyć własną partycypację oraz reprezentację w życiu publicznym.

W końcu po trzecie, zamierzamy ocenić, w jakim stopniu zebrane rekomendacje korespondują z dotychczasowymi ustaleniami naukowymi dotyczącymi zaangażowania młodzieży w Europie. Za punkt wyjścia przyjmujemy hipotezę, że młodzi Europejczycy jednocześnie popierają demokrację i wykazują sceptycyzm wobec instytucji politycznych, a ponadto angażują się w niekonwencjonalne formy aktywizmu (Ellison et al., 2020, s. 22–23; European Commission, 2024b; TUI Stiftung, 2025). Oznacza to, że ich bierność wynika częściej z apatii niż z alienacji (Dahl et al., 2018, s. 15). Dodatkowo młodzież pozostaje w dużym stopniu niedoreprezentowana w organach przedstawicielskich, a poprawę w tym zakresie mogą wspierać reformy instytucjonalne, takie jak system proporcjonalny czy obniżenie wieku kandydowania (European Commission, 2024a; OECD, 2025; Stockemer i Sundström, 2019, s. 4).

Warsztaty Youth Democracy Labs (YDL) zorganizowano w 14 miastach Europy, by opracować zestawy narzędzi działań naprawczych skierowanych do decydentów politycznych oraz sektora edukacji. Celem laboratoriów było systematyczne rejestrowanie spostrzeżeń, poglądów i obaw młodych Europejczyków, w rezultacie zaś – włączenie ich głosu do projektu. W cyklu warsztatów przejęto, że uczestnicy nie są odbiorcami, ale aktywnymi współtwórcami wiedzy, a ich doświadczenia życiowe uznano za kluczowy wkład do materiału badawczego.

Artykuł jest osadzony w kontekście badań nad sytuacją współczesnych systemów politycznych, ponieważ projekt ActEU służy zrozumieniu przyczyn spadku zaufania, legitymizacji i reprezentacji w demokracjach europejskich w warunkach kryzysów i polaryzacji. Do głównych przedmiotów analizy należy kwestia reprezentacji politycznej, szczególnie w związku z niedostateczną obecnością młodych ludzi w organach ustawodawczych. Z kolei zastosowanie metody warsztatów Youth Democracy Labs poprzez promowanie demokracji deliberatywnej wpisuje się w nurt badań uczestniczących (*participatory research*).

Postawy młodych ludzi w krajach Unii Europejskiej wobec systemu politycznego oraz reprezentacja i uczestnictwo z perspektywy młodzieży – stan wiedzy

Młodzi Europejczycy ogólnie popierają demokrację, ale często nie ufają elitom politycznym ani instytucjom; wielu z nich interesuje się polityką, lecz powstrzymuje od tradycyjnego udziału w życiu politycznym (TUI Stiftung, 2025, s. 59; Weiss, 2020, s. 9), a bierność w tej dziedzinie wiąże się raczej z apatią niż z alienacją (Dahl et al., 2018, s. 15). Dotyczy to też młodych Polaków, których zdecydowana większość uznaje demokrację za najlepszy system polityczny, choć

równocześnie jest krytyczna wobec funkcjonowania jej różnorodnych instytucji (Horonziak i Pazderski, 2025, s. 17). Młodzież pozostaje niedostatecznie reprezentowana w organach ustawodawczych, na co wpływa ich struktura instytucjonalna, np. system proporcjonalny czy minimalny wiek kandydatów (Fernández Guzmán Grassi et al., 2024, s. 584; Stockemer i Sundström, 2022, s. 41). Młodzi ludzie w UE łączą sceptycyzm wobec partii i instytucji z poparciem dla zasad demokratycznych; niejednokrotnie twierdzą, że system polityczny „nie działa na ich korzyść”, ale nadal aprobują demokrację jako system rządów i cenią głosowanie jako skuteczny mechanizm. Badania Eurobarometru pokazują, że idea demokracji wciąż jest popularna, lecz młodzi ludzie nierzadko są niezadowoleni z jej działania w praktyce (European Commission, 2024b); słowem: nadzieja miesza się ze sceptycyzmem. Jednocześnie grupa ta, charakteryzująca się wysokim poziomem wykształcenia i biegłością cyfrową, często angażuje się np. w przeciwdziałanie zmianom klimatycznym czy nierównościom społecznym (European Commission, 2024b, s. 3–4; Katsarova, 2022). Inaczej mówiąc, w badaniach uwidacznia się pewnego rodzaju heterogeniczność: niektórzy młodzi ludzie przejawiają głęboko cyniczną postawę wobec klasy politycznej, inni zachowują zainteresowanie tą sferą życia i przywiązanie do ideałów demokratycznych (Ellison et al., 2020, s. 13; Fernández Guzmán Grassi et al., 2024, s. 599). Względny dystans wobec głównego nurtu polityki partyjnej i rosnąca polaryzacja poglądów wydają się czynnikami prognostycznymi słabszego poparcia dla instytucji demokratycznych i większej otwartości na opcje niedemokratyczne w przypadku niektórych podgrup młodzieży (Belchior i Teixeira, 2024). Młodzi Europejczycy nie mają jednak generalnie antydemokratycznego nastawienia: wyniki badań międzynarodowych wskazują, że najmłodsi dorośli nie są mniej przychylni liberalnej demokracji niż starsze grupy, a krytyka systemu nie prowadzi bezpośrednio do wycofania się z życia publicznego (Fernández Guzmán Grassi et al., 2024, s. 599; TUI Stiftung, 2025, s. 59), i to nawet podczas takich kryzysów jak pandemia COVID-19 (Anghel i Schulte-Cloos, 2023, s. 668).

Jeśli chodzi o wzorce uczestnictwa w sferze politycznej, badania przynoszą ich zróżnicowany obraz: sporo młodych ludzi uważa głosowanie za najskuteczniejszy sposób partycypacji, ale rzeczywiste zachowania są niejednolite, a niekonwencjonalne formy działania (protesty, aktywizm internetowy, inicjatywy społeczne) występują powszechnie i stanowią ważną część zaangażowania młodzieży (Ellison et al., 2020, s. 12–13; Kitanova, 2020, s. 825). Młodzież w UE uczestniczy w życiu demokratycznym poprzez głosowanie oraz różne formy aktywności pozawyborczej. Mniej więcej połowa młodych deklaruje, że bierze udział w wyborach, a wielu z nich angażuje się także w podpisywanie petycji, demonstracje, bojkoty czy aktywizm w sieci. Mimo to średnia frekwencja młodego elektoratu lekko spadła podczas wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2024 r., zwłaszcza w grupie wiekowej od 15 do 24 lat, co świadczy o istnieniu wyzwania w mobilizowaniu tego segmentu społeczeństwa w kontekście

wyborczym (Lavizzari, 2025, s. 2). Zaangażowanie młodzieży ma zwykle charakter tematyczny – koncentruje się ona na kwestiach ekonomicznych, ochronie środowiska oraz sprawiedliwości społecznej (European Parliament, 2025, s. 13; Katsarova, 2022).

Duże badania porównawcze dokumentują różnice zarówno pomiędzy krajami, jak i między pokoleniami. Dla przykładu na podstawie danych zebranych w projekcie Catch-EyoU wykazano, że bierność polityczną młodzieży lepiej wyjaśnia apatia (brak motywacji lub zainteresowania) niż alienacja wobec instytucji. Kryterium pozwalającym rozróżnić te dwa typy nieaktywności wyborczej jest poziom świadomości politycznej (Dahl et al., 2018, s. 15–17). Badania, które klasyfikują młodych ludzi według profilów zaangażowania (np. wyalienowani, bierni, niezainteresowani, zaangażowani – Malafaia et al., 2021, s. 1), obrazują jego heterogeniczność w aspekcie poznawczym, emocjonalnym i behawioralnym. Ważna jest też zależność między nim a stylami korzystania z internetu (Chae et al., 2019, s. 48). Z danych Europejskiego Sondażu Społecznego (okres 2002–2016) wynika, że w wielu krajach aktywność polityczna wzrosła, i to pomimo licznych doświadczeń kryzysowych. Można dostrzec jej zwiększenie się w niektórych wymiarach w porównaniu z osobami dorosłymi, chociaż różnice te są niejednolite z uwagi na nietożsame obszary realizacji badań (García-Albacete i Lorente, 2019, s. 11–12).

Co się tyczy reprezentacji politycznej młodych ludzi, *gros* badaczy uznaje ją za niewystarczającą w większości organów ustawodawczych (European Commission, 2024a; Kurz i Ettensperger, 2024, s. 349; OECD, 2025; Stockemer et al., 2024, s. 7). Młodzież i młodzi dorośli w Europie często mają poczucie, że ich głos jest niedostatecznie słyszany. Chociaż stanowią w przybliżeniu ćwierć społeczeństwa, zajmują jedynie ok. 10% miejsc w Parlamencie Europejskim (Stockemer i Sundström, 2019, s. 4). Analizy porównawcze pokazują, że parlamenty są zdominowane przez starszych mężczyzn, przedstawicieli większości etnicznej i grup o wyższych dochodach. Badacze proponują mierzenie reprezentacji młodzieży jako stosunku liczby młodych posłów do liczby młodych osób w wieku uprawniającym do głosowania (Joshi, 2013, s. 11). Jak się okazuje, udział młodych ludzi (a zwłaszcza kobiet) w ciałach przedstawicielskich jest mniejszy, niż wynikałoby z wielkości populacji we wspomnianym wyżej wieku (Stockemer i Sundström, 2019, s. 4). Zasady instytucjonalne mają tu znaczenie i mogą albo łagodzić, albo pogłębiać ową niedostateczną reprezentację. Dźwigniami reform, które przekładają się na większą obecność młodzieży, są reprezentacja proporcjonalna (Stockemer i Sundström, 2022, s. 475) i obniżenie minimalnego wieku kandydatów. Ta pierwsza działa na korzyść młodych posłów bardziej niż systemy większościowe – analizy porównawcze łączą ją z wyższym odsetkiem posłów poniżej 35–40 roku życia (Stockemer i Sundström, 2019, s. 4).

Założenia metodologiczne projektu

Celem projektu ActEU jest zrozumienie przyczyn spadku zaufania, legitymizacji i reprezentacji w demokracjach europejskich w warunkach kryzysów i polaryzacji, a także opracowanie praktycznych instrumentów i rozwiązań dla polityków, społeczeństwa obywatelskiego i edukacji. Rozwiązania te mają pomóc odbudować zaufanie obywateli oraz wzmocnić demokrację przedstawicielską na poziomie regionalnym, krajowym i unijnym. Jednym z narzędzi zastosowanych w projekcie były warsztaty z przedstawicielami młodzieży – Youth Democracy Labs. Zostały one zaplanowane jako interaktywne spotkania oparte na zasadzie współtworzenia, które łączą aktywizujące formy pracy z nauką zorientowaną na praktykę. Każde dwugodzinne zajęcia, prowadzone przez dwóch lub trzech liderów według ustandaryzowanego, ale zarazem elastycznego scenariusza, obejmowały: wstęp do projektu, wyjaśnienie kluczowych pojęć oraz pracę w grupach nad problematyką reprezentacji i uczestnictwa z wykorzystaniem ćwiczeń stymulujących refleksję. Pracując metodą stolikową, młodzi ludzie formułowali rekomendacje, a następnie konfrontowali je w sesjach plenarnych.

Dane w postaci ponad 400 pisemnych rekomendacji – zebrane w trakcie 17 warsztatów przeprowadzonych w 10 krajach europejskich i w ramach spotkania online z udziałem 338 uczniów i studentów – zostały zakodowane i przeanalizowane z użyciem oprogramowania MaxQDA w celu indukcyjnego wyodrębnienia kategorii i subkategorii systematyzujących poglądy uczestników. W dalszej części artykułu przedstawiamy opracowane wyniki wszystkich 17 sesji, które według tego samego narzędzia badawczego realizowano między czerwcem 2024 r. a majem 2025 r. Tylko spotkanie podsumowujące odbyło się online i prowadzono je w języku angielskim (9 czerwca 2025 r.). Warsztaty były realizowane przez uniwersytety i jednostki naukowe w Brukseli, Duisburgu, Essen, Lille, Lublanie, Paryżu, Pilźnie, Pradze, Saarbrücken, Salonikach, Salzburgu, Trydencie, Turku i Warszawie. Badanie miało charakter eksploracyjny i jakościowy, co oznacza, że jego wyniki nie mogą być uogólniane na jakąkolwiek populację. Jest to jednocześnie istotna uwaga metodologiczna, gdyż są one w znakomitej większości efektem prac młodzieży akademickiej. Co również warto podkreślić, dobierając uczestników, nie kontrolowano żadnych zmiennych, np. profilu edukacyjnego, wieku czy płci, dzięki czemu udało się utrzymać otwarty, w pełni partycypacyjny charakter badania. W kolejnym rozdziale zostaną zaprezentowane najważniejsze rekomendacje młodzieży opracowane przez zespół ActEU (Hoppe i Siegel, 2025) ze szczególnym uwzględnieniem danych uzyskanych wśród polskich uczestników warsztatów (25 osób studiujących na Uniwersytecie SWPS na trzech kierunkach: dziennikarstwo i komunikacja społeczna, psychologia oraz kulturoznawstwo).

Otrzymane wyniki i analiza postulatów młodych Europejczyków

Analizę zgromadzonych rekomendacji przeprowadzono z podziałem na dwa główne obszary, w których młodzież dostrzega konieczność zmian: system polityczny oraz programy edukacyjne. W tym układzie odbywały się prace w podgrupach i sesje plenarne z uczestnikami warsztatów. Prezentujemy tutaj zestawione postulaty ze wszystkich krajów (miast) biorących udział w projekcie, tj. uzyskane w toku 17 spotkań. Materiał poddano klastrowaniu z wykorzystaniem kodowania w programie MaxQDA, tak aby zminimalizować błędy interpretacji *ad hoc*. Przedstawione rekomendacje są uzupełnione o komentarze oparte na wypowiedziach polskich uczestników Youth Democracy Labs (Warszawa, SWPS).

Tabela 1

Rekomendacje dla decydentów (kategorie postulatów)

Elementy agendy politycznej	Ustrój polityczny	Cechy przedstawicieli władzy	Komunikacja	Pozostałe rekomendacje
Regulacja mediów społeczno-wych (13)	Konsultacje z obywatelami (21)	Zachowanie osobiste (23)	Bezpośrednie interakcje z obywatelami (21)	Inne (26)
Frekwencja wyborcza (8)	Transparentność procesów (19)	Zdolność do kooperacji między-partyjnej (8)	Transparentność i dostęp do informacji (16)	
Rola i działania policji (8)	Reforma instytucji i procedur (17)	Kompetencje (2)	Media społecznościowe (9)	
Edukacja (8)	Parytety i różnorodność polityczna (9)			
Prawa i obowiązki polityków (4)	Demokracja bezpośrednia (8)			
Mieszkalnictwo (4)				
Podział funduszy UE (3)				
Nierówności ekonomiczne i prawa pracownicze (3)				
Ekstremizm prawicowy (2)				

Źródło: *Reporting on Deliverable D5.1 – An integrated report on recommendations deriving from national ActEU Youth Democracy Labs*, A. Hoppe i S.J. Siegel, 2025, s. 13, Zenodo (<https://doi.org/10.5281/ZENODO.17152189>)

Pierwszy z wyodrębnionych klastrow (zob. tabelę 1) w obszarze „rekomendacje dla decydentów” stanowią elementy agendy politycznej (łącznie 53 postulaty), którymi zdaniem młodzieży należy się zająć ze szczególną uwagą. Najczęściej wskazywane kierunki działań obejmowały regulację mediów społecznościowych w celu zwalczania dezinformacji, kampanie profrekwencyjne, reformę policji oraz reformę systemu edukacji. W tej sekcji zawarto ponadto takie kwestie, jak poprawa sytuacji w mieszkalnictwie czy przeciwdziałanie nierównościom społeczno-ekonomicznym. Można tu znaleźć też rzadziej pojawiające się postulaty, np. sprawiedliwszą dystrybucję środków unijnych oraz przeciwstawianie się ekstremizmowi prawicowemu.

W zakresie ustroju politycznego (łącznie 74 sklastrowane rekomendacje) najczęstszą propozycją było wzmocnienie pozycji obywateli poprzez rozwój mechanizmów demokracji konsultacyjnej i bezpośredniej, m.in. organizację referendów w kluczowych kwestiach na poziomie UE czy wprowadzenie obowiązkowych konsultacji z młodzieżą. Tego typu działania zwiększą nie tylko możliwość uczestnictwa, ale też przejrzystość procesów decyzyjnych, będącą kolejnym ważnym postulatem. Uczestnicy projektu dostrzegali również potrzebę reform instytucjonalnych, takich jak przyznanie Parlamentowi Europejskiemu prawa inicjatywy ustawodawczej czy stosowanie głosowania większością kwalifikowaną w Radzie UE. Istotne znaczenie przypisywano także zapewnieniu bardziej różnorodnej reprezentacji politycznej – obejmującej kobiety, członków mniejszości i osoby z grup o niższym statusie społeczno-ekonomicznym.

Rekomendacje w obszarze oczekiwanych cech klasy politycznej (33 postulaty) koncentrowały się wokół zbliżenia polityków do realiów życia obywateli oraz traktowania społeczeństwa na zasadzie partnerskiej. Lista dezyderatów zawierała ograniczenie polaryzacji, intensyfikację współpracy międzypartyjnej i uczciwe prowadzenie kampanii wyborczych. Wskazywano również na potrzebę reform, takich jak obniżenie progu wyborczego, przyjęcie systemu głosowania preferencyjnego czy obowiązkowy udział kandydatów w debatach.

Ostatnim wyodrębnionym klastrem są propozycje związane z szeroko pojmowaną komunikacją polityczną (46 uwag). Uczestnicy warsztatów postulowali zapewnienie bardziej przystępnych i zrozumiałych informacji o tej dziedzinie życia społecznego, m.in. dzięki wspieraniu publicznych mediów internetowych. Podkreślali wagę bezpośredniego i transparentnego dialogu polityków z obywatelami, zwłaszcza młodymi, poprzez spotkania i konferencje. Istotnym elementem była także obecność polityków w mediach społecznościowych, traktowana poważnie i mająca aktywną formę, aby skuteczniej docierać do młodego elektoratu.

Tabela 2

Rekomendacje dla sektora edukacyjnego (kategorie postulatów)

Formy nauczania	Nowe treści zajęć	Cechy edukatorów	Zmiany w programach nauczania	Pozostałe rekomendacje
Grywalizacja (17)	Edukacja medialna / myślenie krytyczne (26)	Neutralność polityczna (3)	Więcej edukacji politycznej (35)	Inne (38)
Kontakt z aktorami politycznymi (16)	Wydarzenia bieżące (19)	Duża wiedza (3)		
Uczestnictwo w plenach instytucji (11)	Działanie instytucji UE (15)	Doświadczenia zewnętrzne (4)		
	Inne treści (19)			

Źródło: *Reporting on Deliverable D5.1 – An integrated report on recommendations deriving from national ActEU Youth Democracy Labs*, A. Hoppe i S.J. Siegel, 2025, s. 17, Zenodo (<https://doi.org/10.5281/ZENODO.17152189>)

Druga część sesji roboczych warsztatów Youth Democracy Labs była poświęcona stanowi sektora edukacji w poszczególnych krajach oraz jego potencjałowi jako katalizatora rozwoju postaw zaangażowania politycznego i obywatelskiego. Zebrane rekomendacje dla tego sektora zostały sklastrowane w czterech głównych kategoriach (zob. tabelę 2). Pierwsza z nich dotyczy form nauczania (44 wskazania) i obejmuje m.in. popularyzację scenariuszy edukacyjnych zawierających elementy grywalizacji. Tu proponowano wykorzystanie metod aktywizujących, takich jak symulacje wyborów, debaty parlamentarne czy gry typu Model United Nations (MUN). Liczne okazały się też postulaty upowszechnienia spotkań z politykami, urzędnikami i przedstawicielami organizacji pozarządowych. Ponadto młodzi ludzie wyrażali potrzebę organizowania wizyt w instytucjach politycznych, dzięki czemu mogliby bezpośrednio śledzić przebieg ich prac.

Ewoluować powinna również sama treść nauczania (odnosiło się do niej 79 rekomendacji). Podkreślano konieczność rozwijania umiejętności weryfikacji faktów, rozpoznawania dezinformacji i fake newsów oraz bezpiecznego korzystania z Internetu, a zwłaszcza mediów społecznościowych (edukacja medialna i nacisk na myślenie krytyczne). Zwracano uwagę, że należy regularnie omawiać w szkołach aktualne wydarzenia polityczne, w tym nadchodzące wybory, aby wzbudzić zainteresowanie uczniów i ułatwić im refleksję nad procesami społecznymi. Uczestnicy warsztatów wskazywali też na niezbędność pogłębiania wiedzy o historii, instytucjach i funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Jeśli chodzi o cechy, jakimi powinni się odznaczać edukatorzy (10 postulatów), według niektórych przedstawicieli młodzieży ważne są neutralność polityczna

oraz obszerna i ugruntowana wiedza, dodatkowo pożądanym jest posiadanie doświadczeń pozadydaktycznych.

Bardzo dużo rekomendacji zostało zgrupowanych w kategorii „modyfikacja obecnych programów nauczania” (35 uwag). Tu najczęściej zgłaszanym postulatem było zwiększenie liczby godzin edukacji obywatelskiej, najlepiej jako przedmiotu obowiązkowego już od poziomu szkoły podstawowej. Podkreślano, że edukacja ta powinna przygotowywać młodych ludzi do życia w społeczeństwie demokratycznym, a zatem obejmować treści dotyczące zasad demokracji, praw obywatelskich oraz funkcjonowania instytucji publicznych.

Kontekst lokalny: analiza rekomendacji uczestników z Polski

Porównanie wyników warsztatów warszawskich (które przeprowadził Uniwersytet SWPS) z ogólnymi rekomendacjami uzyskanymi w ramach Youth Democracy Labs wskazuje na znaczną spójność głównych idei, a jednocześnie ujawnia pewne akcenty specyficzne dla kontekstu polskiego. Wśród rekomendacji dla systemów politycznych dominuje dążenie do zwiększenia przejrzystości życia publicznego i roli narzędzi partycypacji, takich jak konsultacje społeczne czy zgromadzenia obywatelskie. W Warszawie szczególnie mocno wybrzmiał postulat cyfryzacji uczestnictwa poprzez stworzenie platform online umożliwiających młodym składanie propozycji politycznych oraz spotkania z ekspertami i politykami. W zakresie reform instytucjonalnych polska młodzież biorąca udział w projekcie dostrzegła potrzebę obniżenia progu wyborczego i wprowadzenia głosowania preferencyjnego, co wpisuje się w szerszy europejski trend postulowania zmian w prawie wyborczym. Wyraźnie podkreślono również problem odpowiedzialności politycznej, w tym konieczność monitorowania realizacji obietnic wyborczych oraz istnienia obowiązkowych debat kandydatów. Zaproponowano też wsparcie dla instytucji zajmujących się tropieniem fałszywych informacji w dyskusji politycznej. Zdaniem polskich uczestników projektu ważną zmianą mogłoby być wprowadzenie obowiązku uzupełniania kwestionariuszy w narzędziach typu Latarnik Wyborczy przez kandydatów lub partie polityczne.

W obszarze edukacji osoby biorące udział w warsztatach – zarówno w Polsce, jak i w innych krajach – zaznaczały, że należy zrewidować programy nauczania i rozszerzyć je o treści obywatelskie. Młodzież w Warszawie skoncentrowała się jednak na bardzo konkretnych zaleceniach, takich jak aktualizacja podstawy programowej z wiedzy o społeczeństwie, aby lepiej odzwierciedlała dzisiejsze realia społeczno-polityczne, promocja klubów obywatelskich, organizowanie wizyt w instytucjach publicznych czy wykorzystanie gier symulacyjnych. W porównaniu z szerszym europejskim zestawem rekomendacji uczestnicy projektu w Polsce

mocniej akcentowali potrzebę edukacji antydyskryminacyjnej oraz uwrażliwienia na język włączający, co świadczy o ich silnej orientacji na kwestie równościowe.

Analiza rekomendacji opracowanych w trakcie warsztatów Youth Democracy Labs pokazuje, że młodzi Europejczycy oczekują przede wszystkim wzmocnienia pozycji obywateli w procesach decyzyjnych poprzez rozwój form demokracji deliberatywnej i bezpośredniej, reformy instytucjonalne, a także zwiększenie przejrzystości działań politycznych. Szczególną wagę przypisują poprawie jakości komunikacji polityków z obywatelami, ograniczeniu polaryzacji i uczciwemu prowadzeniu kampanii wyborczych. Młodzież widzi też potrzebę uregulowania rynku mediów społecznościowych, polepszenia sytuacji mieszkaniowej oraz przeciwdziałania nierównościom społeczno-ekonomicznym, co potwierdza jej wrażliwość na obecne problemy demokratyczne i społeczne.

W obszarze edukacji wyraźnie artykułowanym postulatem jest rozszerzenie i modernizacja edukacji obywatelskiej, tak aby była bardziej interaktywna, praktyczna i odpowiadała na wyzwania współczesności. Kluczowe znaczenie przypisuje się rozwijaniu kompetencji medialnych i krytycznego myślenia, włączaniu bieżących wydarzeń politycznych do zajęć szkolnych oraz pogłębianiu wiedzy o Unii Europejskiej. Uczestnicy projektu zalecają wprowadzenie innowacyjnych form dydaktycznych, takich jak symulacje, debaty czy bezpośrednie spotkania z aktorami życia politycznego, a ponadto wzmacnianie samorządności uczniowskiej.

Zebrane postulaty jednoznacznie dowodzą, że młodzież nie jest biernym odbiorcą procesów politycznych, lecz bierze w nich aktywny udział, a jej zaangażowanie może się przyczynić do poprawy jakości demokracji w Europie. Rekomendacje warszawskich uczestników warsztatów Youth Democracy Labs są spójne z ogólnymi wynikami badań – uwypuklają znaczenie przejrzystości, partycypacji oraz edukacji obywatelskiej. Jednocześnie wnioski z Warszawy wyróżniają się większą szczegółowością, przede wszystkim jeśli chodzi o reformy prawa wyborczego, monitorowanie odpowiedzialności politycznej i edukację antydyskryminacyjną, co wskazuje na lokalną specyfikę potrzeb młodzieży i jej oczekiwań wobec demokracji.

Wyniki uzyskane w trakcie warsztatów YDL, zwłaszcza w Warszawie, cechuje duża spójność z generalnymi diagnozami postaw i problemów tzw. pokolenia Z w Polsce opisanymi przez innych badaczy. Postulaty uczestników zajęć koncentrujące się na zwiększeniu przejrzystości życia publicznego (np. monitorowanie realizacji obietnic wyborczych czy wprowadzenie obowiązkowych debat kandydatów) oraz na reformach instytucjonalnych (np. obniżenie progu wyborczego) są bezpośrednią i konkretną reakcją na zdiagnozowane wśród młodzieży małe zaufanie do instytucji (Horonziak i Pazderski, 2025, s. 36), poczucie braku reprezentacji (Messyasz, 2015, s. 65) i ogólne niezadowolenie z jakości systemu politycznego (Horonziak i Pazderski, 2025, s. 7; TUI Stiftung, 2025). Badania wskazują, że indeks zaufania w sferze publicznej u młodych dorosłych

należy do najniższych spośród wszystkich grup wiekowych (CBOS, 2024, s. 7). Jednak dane o rosnącej frekwencji wyborczej w ostatnich latach sugerują nie tyle bierność, ile krytyczne nastawienie młodzieży, która mimo wszystko postrzega demokrację jako wartość (Urlińska i Kwieciński, 2024, s. 107) i której aktywność przejawia się w alternatywnych formach zaangażowania (Lubik-Reczek, 2021, s. 75; Marzęcki, 2017). Analiza rekomendacji potwierdza, że młodzi ludzie domagają się przejścia od tradycyjnych, biernych postaci uczestnictwa do nieformalnych, oddolnych i bardziej cyfrowych modeli zaangażowania.

Podsumowanie i wnioski

Warsztaty Youth Democracy Labs dostarczyły istotnych danych empirycznych na temat oczekiwań młodych Europejczyków wobec demokracji i ich potrzeb w tym zakresie. Z badań wyłaniają się trzy główne obszary wymagające interwencji. Po pierwsze, uczestnicy projektu wyraźnie zaznaczają, że powinno się rozwijać edukację obywatelską o charakterze interaktywnym, która odpowiada na bieżące wyzwania i przygotowuje uczniów do czynnego udziału w życiu publicznym. Po drugie, młodzież formułuje postulaty zwiększenia jej realnego wpływu na procesy decyzyjne, co wskazuje na potrzebę wyjścia poza bierne informowanie i stworzenia mechanizmów włączających jej głos do kształtowania polityki. Po trzecie, w trakcie warsztatów zwracano uwagę na konieczność zacieśnienia relacji pomiędzy decydentami a młodym pokoleniem, podkreślając rolę bezpośredniego dialogu i dostępności polityków jako warunku odbudowy zaufania i poczucia reprezentacji młodzieży. Przedstawione rekomendacje podważają stereotyp apatii politycznej tej grupy i sugerują, że jeśli otrzyma ona właściwe wsparcie instytucjonalne i edukacyjne, jest gotowa do aktywnego współtworzenia demokracji. Jednocześnie młodzi Europejczycy pozostają krytyczni wobec istniejących systemów politycznych i sygnalizują swoją niedostateczną reprezentację w instytucjach ustawodawczych, co skutkuje postulatami zwiększenia liczby młodych kandydatów i wprowadzenia kwot wiekowych na listach wyborczych. Ważne mogą być tu też reformy instytucjonalne, takie jak obniżenie wieku potencjalnych kandydatów czy stosowanie systemów proporcjonalnych. Obserwowane wzorce uczestnictwa obejmują zarówno głosowanie, jak i szeroki zakres działań niekonwencjonalnych – od aktywizmu cyfrowego po protesty i inne inicjatywy obywatelskie – ukierunkowanych na kwestie klimatyczne, społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

Jeśli chodzi o zarysowane we wstępie cele i pytania badawcze, to postawy i oczekiwania młodych Europejczyków wyrażone w trakcie warsztatów YDL pozwalają wysnuć kilka zasadniczych wniosków. Pomimo przywiązania do wartości

demokratycznych młodzież jest krytyczna wobec funkcjonowania demokracji przedstawicielskiej, szczególnie w obliczu spadku zaufania do instytucji politycznych, rosnącej polaryzacji społecznej oraz poczucia niedostatecznej reprezentacji obywateli. Wśród głównych problemów sygnalizowanych przez młodzież znajduje się jej niewystarczająca obecność w organach ustawodawczych. Młodzi ludzie często uważają, że nie są słyszani, i krytykują system polityczny, który według nich „nie działa na ich korzyść”. W konsekwencji domagają się przejrzystej i bardziej partycypacyjnej formy procesów decyzyjnych.

Wyniki ActEU korespondują z dotychczasowymi ustaleniami naukowymi – potwierdzają, że młodzi ludzie zarazem popierają demokrację i zachowują sceptycyzm wobec instytucji politycznych, a gdy pojawia się bierność polityczna, częściej wynika z apatii (braku motywacji) niż z alienacji. Zebrane rekomendacje nie wpisują się więc w stereotyp apatii politycznej młodzieży i wskazują, że jest ona chętna do aktywnego udziału w życiu publicznym pod warunkiem stworzenia sprzyjających mechanizmów uczestnictwa. Postulaty młodych pod adresem decydentów politycznych koncentrują się na wzmocnieniu pozycji obywateli dzięki rozwojowi form demokracji konsultacyjnej i bezpośredniej (w tym organizacji referendów i obowiązkowych konsultacji z młodzieżą), a także na reformach instytucjonalnych, m.in. obniżeniu progu wyborczego oraz zwiększeniu różnorodności grup reprezentowanych w polityce. W obszarze edukacyjnym młodzież postuluje rozszerzenie i modernizację edukacji obywatelskiej, tak aby była interaktywna, praktyczna oraz uczyła kompetencji medialnych i krytycznego myślenia (np. poprzez grywalizację, symulacje, włączanie aktualnych wydarzeń politycznych w treść zajęć).

Rekomendacje sformułowane w trakcie warsztatów stanowią podstawę do opracowania narzędzi dla decydentów i edukatorów, które służą budowaniu zaufania społecznego i legitymizacji demokracji przedstawicielskiej w Europie. Należy jednak ponownie podkreślić, że badanie miało charakter eksploracyjny, a wyniki Youth Democracy Labs są tylko uzupełnieniem i ilustracją danych uzyskanych i przetwarzanych w całym projekcie ActEU. Uogólnianie wniosków jest też utrudnione z uwagi na partycypacyjny dobór uczestników. Brak określonych kryteriów ich doboru (spotkania były otwarte dla młodzieży) oraz profil akademicki nakazuje daleko idącą ostrożność w interpretacji wyników. Niemniej zgromadzony materiał może stanowić cenne rozpoznanie i istotny głos w debacie naukowej na temat aktywności i reprezentacji politycznej młodych Europejczyków.

Bibliografia

- Anghel, V., Schulte-Cloos, J. (2023). COVID-19-related anxieties do not decrease support for liberal democracy. *European Journal of Political Research*, 62(2), 660–673. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12554>
- Belchior da Conceição, A.M., Teixeira, C.P. (2024). Breaking with mainstream politics while engaging with polarized: Determinants of young Europeans' support for democracy. *Journal of Youth Studies*, 27(7), 986–1005. <https://doi.org/10.1080/13676261.2023.2187693>
- CBOS. (2024). *Zaufanie społeczne. Komunikat z badań nr 40/2024*. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2024/K_040_24.PDF
- Chae, Y., Lee, S., Kim, Y. (2019). Meta-analysis of the relationship between Internet use and political participation: Examining main and moderating effects. *Asian Journal of Communication*, 29(1), 35–54. <https://doi.org/10.1080/01292986.2018.1499121>
- Dahl, V., Amnå, E., Banaji, S., Landberg, M., Šerek, J., Ribeiro, N., Beilmann, M., Pavlopoulos, V., Zani, B. (2018). Apathy or alienation? Political passivity among youths across eight European Union countries. *European Journal of Developmental Psychology*, 15(3), 284–301. <https://doi.org/10.1080/17405629.2017.1404985>
- Ellison, M., Pollock, G., Grimm, R. (2020). Young people's orientations towards contemporary politics: Trust, representation and participation. *Zeitschrift Für Erziehungswissenschaft*, 23(6), 1201–1226. <https://doi.org/10.1007/s11618-020-00984-4>
- European Commission. (2024a). *Integrating young voices in EU decision-making*. European Economic and Social Committee. <https://doi.org/10.2864/8308563>
- European Commission. (2024b). *Youth and democracy: Eurobarometer report April 2024*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/677571>
- European Parliament. (2025). *European Parliament Eurobarometer: Youth survey 2024*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2861/5146566>
- Fernández Guzmán Grassi, E., Portos, M., Felicetti, A. (2024). Young people's attitudes towards democracy and political participation: Evidence from a cross-European study. *Government and Opposition*, 59(2), 582–604. <https://doi.org/10.1017/gov.2023.16>
- García-Albacete, G., Lorente, J. (2019). La juventud después de la austeridad. Comportamiento y actitudes políticas. *Revista Internacional de Sociología*, 77(4), article e141. <https://doi.org/10.3989/ris.2019.77.4.19.004>
- Hoppe, A., Siegel, S.J. (2025). *Reporting on Deliverable D5.1 – An integrated report on recommendations deriving from national ActEU Youth Democracy Labs*. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.17152189>
- Horonziak, S., Pazderski, F. (2025). *Młodzi w Europie Środkowej 2024. Wyniki badania w Polsce*. Instytut Spraw Publicznych. <https://www.isp.org.pl/pl/publikacje/mlodzi-w-europie-srodkowej-2024-wyniki-badania-w-polsce>

- Joshi, D.K. (2013). The representation of younger age cohorts in Asian parliaments: Do electoral systems make a difference?. *Representation*, 49(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/00344893.2013.775960>
- Katsarova, I. (2022). *Young people in the EU: Democratic participation and attitudes towards the EU*. Think Tank – European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2022\)733649](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2022)733649)
- Kitanova, M. (2020). Youth political participation in the EU: Evidence from a cross-national analysis. *Journal of Youth Studies*, 23(7), 819–836. <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1636951>
- Kurz, K.R., Ettensperger, F. (2024). Exploring the conditions for youth representation: A qualitative comparative analysis of party parliamentary groups. *European Political Science*, 23(3), 349–397. <https://doi.org/10.1057/s41304-023-00460-7>
- Lavizzari, A. (2025). *Young people's participation in the 2024 European elections*. European Union, Council of Europe. <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261884/Young%20people%E2%80%99s%20participation%20in%20the%202024%20European%20elections.pdf/0ea71421-f78b-fa96-f78f-9d16eca79012?t=1740564215425>
- Lubik-Reczek, N. (2021). Przebudzenie młodego pokolenia. Aktywność polityczna młodzieży – studium przypadku. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 2, 65–77. <https://doi.org/10.15804/ppk.2021.02.04>
- Malafaia, C., Ferreira, P.D., Menezes, I. (2021). Democratic citizenship-in-the-making: Dis/engagement profiles of Portuguese youth. *Frontiers in Political Science*, 3, article 743428. <https://doi.org/10.3389/fpos.2021.743428>
- Marzęcki, R. (2017). How to engage „democratic natives”? Political sophistication as important determinant of civic activity of young citizens in new democracies (the case of Poland). *Romanian Journal of Political Science*, 17(1), 135–169.
- Messyasz, K. (2015). Postawy polityczne młodzieży polskiej w świetle badań empirycznych. *Władza Sądzenia*, 7(1), 57–79.
- OECD. (2025). *Government at a glance 2025*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/0efd0bcd-en>
- Stockemer, D., Gallant, K., Tolley, E. (2024). Limited supply: Youth underrepresentation in the Canadian House of Commons. *Electoral Studies*, 88, article 102747. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2024.102747>
- Stockemer, D., Sundström, A. (2019). Youth's underrepresentation in the European Parliament: Insights from interviews with young Members of the European Parliament (MEPs). *Intergenerational Justice Review*, 5(1), 4–8. <https://doi.org/10.24357/IGJR.5.1.730>
- Stockemer, D., Sundström, A. (2022). *Youth without representation*. University of Michigan Press.
- TUI Stiftung. (2025). *Young Europe 2025: This is how people between 16 and 26 years of age think*. https://www.tui-stiftung.de/wp-content/uploads/2025/07/20250708_YouGov_Ergebnisbericht_TUI_Stiftung_Junges_Europa_2025_EN.pdf
- Urlińska, M., Kwieciński, Z. (2024). Młodzież wobec wartości demokratycznego ładu społecznego. Komunikat z badań dynamicznych i porównawczych. *Edukacja Międzykulturowa*, 25, 99–113. <https://doi.org/10.15804/em.2024.02.07>

- Weiss, J. (2020). What is youth political participation? Literature review on youth political participation and political attitudes. *Frontiers in Political Science*, 2, article 1. <https://doi.org/10.3389/fpos.2020.00001>